

BÂBÎÂLÎ'DE BULGAR ASILLI BİR DİPLOMAT

LEMAN ERGENÇ

1784 yılında doğan II. Mahmut, I. Abdülhamid'in oğludur. Diğer Osmanlı şehzadeleri gibi dünya ve padişahlık hakkında öğretilmesi gereken mistik bilgiler ona da öğretilmiştir. Bu bilgiler yanında II. Mahmut "... amcası Selim III - ten Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu kötü durumu, bu imparatorluğu yıkılmadan kurtarmak için yapılması gereken ıslahatın yapısını ve karakterini öğrendi"¹.

II. Mahmut, kendinden önce yeni düzen yolunda yerlerini ve yaşamlarını kaybeden padişah ve vezirlerin durumunu bilmesine rağmen devlet için geniş çapta yeni bir düzen çalışmalarına başlar. Bu çalışmalarını büyük zorluklarla sürdürür ve onları yenmek için de kuvvet kullanır. Batı'dan gelecek her türlü yeniliğe açıktır ve yetenekli, çalışkan kişilere ırk ve din gözetmeden İmparatorluğun idaresinde onların hizmetlerine değer vererek yüksek makamlara kadar yükseltmiştir. Bu kişilerden biri, İmparatorluğun siyasi yaşamında büyük rol oynayan Bulgar asıllı Stefan Bogoridi'dir (Stoyko Tsonkov Stoykov). Yeni Bulgar edebiyatının Uyanış Devri döneminde Bulgar eğitiminde büyük hizmetleri olan yazar Sofroniy Vračanski'nin torunudur. Stefan Bogoridi Kotlen kasabasında doğmuş, Yunan okulunda okumuştur. Rumlar Stoyko adını Stefan olarak, soyadını ise Bulgaristan'ın ilk Hıristiyan knezi Boris'ten alarak Bogoris olarak değiştirmişlerdir. Tarihçiler doğum tarihi hakkında çeşitli varsayımlar ileri sürmektedirler. Ancak Bulgar edebiyat tarihçileri, Gavril Krısteviç'in ileri sürdüğü 1780 tarihini doğru kabul ederler.

Yazar Sofroniy Vračanski, öksüz kalan iki torununu; Stoyko (Stefan) ve Atanas'ı, o devirlerde Doğu Avrupa'da ün yapmış Bükreş'teki "Sv. Sava" (Kutsal Sava) okulunda okuttuktan sonra İstanbul'a göndermiştir. Stefan Bogoridi'nin buradaki ilk görevi; zengin Rum çocuklarına Fransızca öğretmenliğidir. Devlet görevi ise 1798-1799 yılında Mısır'da Ebuhrir'da Hüsrev Paşa'nın, İngiliz donanmasıyla birlikte Fransızlara-Bonaparte askerlerine karşı yürütülen savaşta paşanın tercümanı olarak çalışmasıdır.

¹ E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, C: V, s. 142.

Stefan Bogoridi siyasî kariyerine, ünlü Rum asıllı Skarlat Kalimaki'nin² yardımıyla başlar. Kalimaki bu yetenekli ve çalışkan Bulgar gencine hak ettiği değeri verir. Bogoridi'nin siyasî faaliyeti, Rusya ile Osmanlı hükümetinin Bükreş'te 28 Mayıs 1812 yılında imzaladıkları barış antlaşması zamanında başlar.

Bu antlaşmaya göre: "Ruslar toprak kazançlarından yalnız Basarabya'yı muhafaza ettiler. Eflâk ve Buğdan Osmanlı İmparatorluğu'na geri verildi. Prut Nehri iki devlet arasında hudut olarak kabul edildi. Tuna'nın iki ağzı Türkiye ve Rusya için müşterek olacaktı"³.

Bâbîâli bu yıllarda Moldova'ya knez olarak Skarlat Kalimaki'yi atar. S. Kalimaki de Stefan Bogoridi'yi vekil olarak yanına alır. Moldova'yı 7 sene idare ettikten sonra 1819 yılında İstanbul'a dönerler. 1821 yılında gelişme imkânı bulan Mora isyanı zamanında Eflâk'ı idare etmeye; S. Kalimaki knez, St. Bogoridi ise onun vekili olarak gönderilir. Ancak işler iyi gitmez ve korumaları ile geri dönmek zorunda kalırlar. Yolculuk sırasında, Bâbîâli'ye Kalimaki'yi sevmeyen bir vezirin tayin edildiğini öğrenirler ve Silistre'ye, Tuna bölgesinin idarecisi olan Salih Paşa'nın yanına sığınır. Salih Paşa da vezir tarafından sevilmediğini bildiğinden tedbirli davranarak; Bâbîâli'ye, Bogoridi'yi Moldova prensliğinin işlerini gözden geçirmek için alıkoymadığını bildirir. Yeni bir vezir tayin edilinceye kadar St. Bogoridi'yi burada oylar.

1820 yılında sonuca ulaşmayan Yunan isyanlarının başlamasının (Eflâk ve Buğdan isyanları, Mora'da gelişme imkânı bulan isyanlar) birçok nedenleri vardır. Özellikle 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin iki büyük düşmanı Rusya ve Avusturya, İmparatorluğu içten çökertmek için Yunanlılar arasında milliyetçilik duygusuyla egemenlik düşüncesini yaymakla kalmayıp, çeşitli yöntemlerle onları kışkırtırlar. Yunan isyanlarını hazırlayan ve idare eden gizli cemiyet Etniki Eteryadır, Bu cemiyet 1814 yılında Odesa'da kurulmuştur. Amacı; sözde eğitim ve öğretimi Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan tebası arasında yaymaktır. Gerçekte ise; Yunan patriğinin idaresinde olmak üzere eski Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak ülküsünü yaymaktır. Cemiyetin nüfuzlu üyeleri arasında Bogoridi'nin en büyük dostu, Eflâk beyi S. Kalimaki ve İstanbul Rum patriği vardır.

² Osmanlı Hükümeti'nde görev yapan zengin ve ünlü bir Rum ailesinin oğludur.

³ E. Z. Karal a.g.e., C: V. s. 100.

Eflâk-Buğdan ve Mora isyanları İstanbul'da büyük heyecan yaratır. Etniki Eterya Cemiyeti'nin isyan plânları ve amaçları anlaşıldığında: "II. Mahmut hiddete kapıldı ve bütün Rumların kılıçtan geçirilmesini emretti. Devletin ileri gelenleri padişahın ayağına kapanarak kabahatsiz reyanın affını dilediler. Bunun üzerine inceleme yapılarak neticede kabahatli görülenlerin cezalarına çarptırılması konusunda irade çıktı"⁴.

İstanbul Patriği geri adım atarak Eterya üyeleri hakkında aforozname ilân eder. Bu ilânın İstanbul ve Rumeli'de etkisi görüldüyse de Mora isyanının bastırılmasında hiçbir faydası görülmemiştir. Patriğin (Gregoryos) isyanda parmağı olduğu anlaşılınca asılarak idam edilir. Bu olaylar birçok Rum ailesini etkilediği gibi Skarlat Kalamaki'nin babası ve kardeşi öldürülür, kendisi de Doğu Anadolu'ya sürgüne gönderilir ve orada öldürülür. Her Hıristiyana isyancı gözüyle bakılan bu dönemde, Stefan Bogoridi olayları ucuz atatur. Ailesiyle sürgüne gönderilir.

T. Jecev⁵ "Bılgarskiyat Velikden ili Strastite Bılgarski" (Bulgar Paskalyası veya Bulgarların Tutkuları) eserinde Stefan Bogoridi hakkında görüşlerini şöyle belirtir:

"St. Bogoridi'nin 1828 yılında büyük siyaset sahnesine yeniden çıkışı esrarengizdir; nasıl ve kimin sayesinde gerçekleştiği belli değildir. II. Mahmut'un, uluslararası boyut kazanan Yunan sorunu döneminde baş gösteren olaylarda böyle kişilere ihtiyacı vardı. Belki II. Mahmud'un reform plânları, Hıristiyan bir görevlinin sarayın siyasî yaşamındaki iştirakini gerekli kılmıştır. Ancak yüce Sultanın tutumu ve davranışları, bir Hıristiyanın hizmetlerinden istifade etme düşüncesini çok aşmaktadır"⁶.

Eserde, ilerideki yıllarda St. Bogoridi'nin İmparatorluğun siyasî yaşamında büyük rol oynadığı belirtilmiştir. II. Mahmud'un, onun Hıristiyan olmasına rağmen yabancı dillere vakıf olmasını, Avrupa siyasetini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun durumunu iyi bilmesini, sağlam karakterli, yetenekli olmasını göz önünde bulundurarak, sarayın tüm itirazlarına rağmen çok değer verdiği açıklanmıştır. II. Mahmud'un Stefan Bogoridi'nin Bulgar asıllı olduğunu bildiğini, ancak Hıristiyanlar arasında fark gözetemediğinden dolayı Rumlaşmış Bulgar olarak kabul ettiği ifade edilmiştir.

⁴ *Ag.e.*, s. 113.

⁵ Tonço Jecev- Bulgar edebiyatının ünlü yazar ve eleştirmeni.

⁶ T. Jecev, *ag.e.*, s. 39.

Yazar T. Jeçev eserinde; Bulgar folklorunda, Osmanlı idaresinde birçok Bulgar asıllı sekreterin çalışmış olduğu hakkında rivayetlerin bulunduğunu belirtir. Yazar, birçok fıkra örneği vererek II. Mahmud'un Osmanlı'daki gelenekleri çiğneyerek alt tabakalara mensup birçok bilgili kişileri yüksek mevkilere getirdiğini ifade etmiş ve bunun Osmanlı siyasi tarihinde yeni bir şey olduğunu belirtmiştir.

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında, 'Rumeli, felâket olayları yaşarken Ruslar Kars, Ahıska, Anapa ve Erzurum'u da ele geçirdi'⁷.

Osmanlı barış istemek zorunda kalır. Rusya'nın içinde de beklenmeyen karışıklıklar çıkar. İngiltere ve Avusturya, Rus ilerleyişinden rahatsız oldukları için Rusya aleyhine seslerini yükseltmeye başlarlar. Aynı zamanda, Edirne'yi alan Rus kuvvetleri, ana kuvvetlerden çok uzaklaşmış olduklarından Rus çarı, Osmanlı'nın barış isteklerini kabul eder ve 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Barış Antlaşması imzalanır. Barışın ağırlık noktasını bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulması teşkil etmiştir. Tarihçilerin belirttiklerine göre; "Edirne Barış Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Kaynarca'dan sonra imzaladığı en ağır antlaşmadır"⁸.

Tonço Jeçev'in eserinde verilen bilgilere göre; bu antlaşmadan doğan diğer bazı sorunları görüşmek için Rusya'nın başkenti St. Petersburg'a giden Osmanlı heyetinin başında Stefan Bogoridi bulunmuş ve iyi anlaşmalar yaparak Rus çarı I. Nikolay'ı ve II. Mahmud'u memnun etmiştir. Bu olaylardan sonra St. Bogoridi'nin, Osmanlı'nın diplomatik ve siyasi yaşamında rolünün daha da büyüdüğü ve kendisine olan güvenin çoğaldığı ifade edilir. Bunun göstergesi olarak da Stefan Bogoridi'nin Yunan Krallığı'na özerkliğinin verilmesindeki rolü belirtilir.

Yazar eserinde; İstanbul'da uzun zaman kalan İngiliz elçisi Canning'in (daha sonra Lord Stratford) anılarından alıntı vererek:

"Edirne Barış Antlaşması'nda yer alan maddeye göre, Osmanlı'nın Londra protokoluna katılması gerektiği, ancak Türklerin bunu ağırdan aldığı, olayın geçiştirilmesini istedikleri, ama üç Avrupa gücünün; Rusya, İngiltere, Fransa'nın, Yunanistan'ın özerkliğini değil de bağımsızlığını kabul eden yeni bir antlaşma imzalamakta serbest oldukları, Osmanlı tarafından

⁷ E. Z. Karal, *a.g.e.*, s. 120.

⁸ *Ag.e.*, s. 121.

bunun kabul edilmemesi halinde Bâbîâlî, Edirne Barış Antlaşması'nda vaat ettiklerinden çok da fazlasını vermek zorunda kalacaktır"⁹ gibi ifadelerle elçinin görüşlerini belirtmiştir.

Bu hususta Enver Ziya Karal'ın "Osmanlı Tarihi" eserinde, 6 Temmuz 1827 yılında imzalanan Londra Antlaşması hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

"Bu muahedede, Türkiye Sen-Petersburg Antlaşması'nı kabul ettiği takdirde, âsilerle Bâbîâlî arasında bir mütareke yapılacağı ve bundan sonra Yunanistan Devleti'nin kurulacağı, kabul etmediği takdirde de, protokolu imzalayan üç devletin Yunan âsilerine yardım etmekten başka, Osmanlı Hükümeti'ni yola getirmek için onu baskı altında bulunduracakları yazılmış bulunuyor"¹⁰.

T. Jeçev'in eserinde, Avrupa devletlerinin Osmanlı'nın önüne koydukları koşullar karşısında Sultan II. Mahmud'un bu hususta Stefan Bogoridi'den İngiliz elçisi ile görüşmesini istediği belirtilmiştir. Çünkü o dönemde resmi kutlamalar haricinde Sultanın yabancı bir delegeyi kabul etmesi mümkün değildir. Yazara göre; bu romantik bir olaydır ve o dönem diplomasisi için yazılacak küçük bir roman için güzel ve hazır bir konudur.

Eserde olay şöyle anlatılır:

"Gece geç saatlerde Stefan Bogoridi'nin Haliç sahilinde bulunan sarayının yeşil bahçesinden denize bir sandal açılır. (Herkes St. Bogoridi'nin hava almak için denize açıldığını düşünmüş olabilir.) Aynı zamanda bir başka sandal da denize açılır ve içinde İngiltere elçisi Mister Canning'i taşır. İki sandal yanaşır ve uzun zaman iki diplomat, Yunanistan Krallığı'nın kaderini belirleyecek konuşmalarda bulunurlar.

Mister Canning, Stefan Bogoridi'ye (Sultanın vekili olarak) basit, ancak çok cesur plânını açıklar; Sultan, Yunanistan'ın bağımsızlığı için fedakârlık göstermelidir. Daha sonra; savaş sonrasında İmparatorluğun askerî ve ekonomik açıdan zayıflamış olacağından daha kötü koşullarda kabul etmek zorunda kalacaktır"¹¹.

⁹ T. Jeçev, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁰ E. Z. Karal, *a.g.e.*, s. 43.

¹¹ T. Jeçev, *a.g.e.*, s. 43.

T. Jeçev'e göre; Stefan Bogoridi'nin arabuluculuğu sayesinde II. Mahmut'un aldığı kararla Yunanistan'ın bağımsızlığı kabul edilmiştir.

Bu olaydan sonra St. Bogoridi, Bâbüâli'nin Avrupa Devletleriyle yaptığı antlaşmalarda (Mısır meselesi, Tunaboyu beylikleri sorunlarının, Sırp meselesinin çözümü, Baltaliman Antlaşmalarına) iştirak eder. 1832 yılında kendisine knez unvanı verilir.

"Bulgar asıllı Bogoridi Tanzimat Devri'nin esrarlı şahsiyetlerinden olup Mustafa Reşid'in yakını idi. Ve onun tarafından ketumluk isteyen işlerde kullanılırdı"¹².

Sultan II. Mahmud St. Bogoridi'yi Moldova knezi yapmak istemiş, ancak bazı engeller¹³ çıkınca Sisam¹⁴ (1832) Prensiği'ne atamıştır. St. Bogoridi, uluslararası antlaşmalara göre özerk statüye sahip olan bu adayı, İstanbul'dan hiç ayrılmayarak akrabalarından seçtiği vekillerle¹⁵ 17 sene idare etmiş ve sarayın ona karşı güveni gün geçtikçe artmıştır. 1835 yılında II. Mahmud'un St. Bogoridi'nin evini ziyaret etmesi bunun bir kanıtıdır; "Sultan bir gün büyük sandal ile Haliç'te gezinti yaparken, Bogoridi'nin Fener'deki evinin önünde bulunan iskelede sandalın durdurulması için emir verir ve bir Hıristiyanının evine kahve içmek için uğrar. Onu karşılamaya, yerlere kadar eğilerek Stefanaki (Bogoridi) Bey çıkar. Bu karşılama sırasında Sultan yüksek sesle; 'Size geleceğimi söylememiş miydim, işte geldim' der. Üç gün sonra Sultan, Bogoridi'nin evine hanımlarını gönderir (Tabii ki önce evden erkekler gönderilir.) İlerideki yıllarda, babasının ölümünden sonra tahta çıkan Sultan Abdülmecit, Stefan Bogoridi'nin davetine: "Türkler ne diyecek?" yanıtını vermiş. Ancak yaşlı diplomat: 'Rahmetli, şöhretli babanız, Fener'deki evime beni ziyarete geldiğinde böyle düşünmüyordu' demiştir¹⁶.

T. Jeçev eserinde: "Söylentilere göre II. Mahmud'un yaşamının son anlarında tahta çıkacak olan oğlu Abdülmecid'e danışman olarak Hüsrev Paşa ile

¹² Sinan Kunalalp, *Bir Osmanlı Diplomatı Kostaki Musurus Paşa*, Bellekten, C.: XXXIV, s. 426.

¹³ St. Bogoridi, Leh isyanı zamanında Ruslar tarafından talep edilen yardımı red etmiş. Moldova knezi olarak tayini için Rusların da, Çar I. Nikola'nın da onayı gerekliliği.

¹⁴ Sisam Adası- Ege Denizi'nin bu ufak adası, İmparatorluğun dahilinde özerk bir statüye, bir parlamento ve senatoya sahipti. Bâbüâli'ye senelik haraç öderdi. Halkı Yunanca konuşmasına rağmen yeni kralları, Yunan kraliyetine dahil edilmemişti.

¹⁵ İlk vekili Kostaki Musurus, adada başarılı çalışmalarından sonra 1839 yılında İstanbul'a dönmüş ve St. Bogoridi'nin ikinci kızı Anna ile evlenmiştir.

¹⁶ T. Jeçev, a.g.e., s. 47.

Stefan Bogoridi'yi tavsiye etmiş. Bunun doğruluğunu dönemin Bulgar şair ve yazarı G. S. Rakovski de desteklemektedir"¹⁷ diye açıklar.

G. S. Rakovski¹⁸ bu konuda "Tsarigradski vestnik" (İstanbul Gazetesi) ve "Dunavski lebed" (Tuna Kuğusu) gazetelerinde yazmıştır.

Knez St. Bogoridi Abdülmecid döneminde de yerini korumuş ve daha da sağlamlaştırarak Osmanlı'nın siyasî yaşamında büyük rol oynamıştır.

Deneyimli siyasetçi Nayden Gerov¹⁹ yazılarında, Bulgarların eğitim ve kilise sorunlarında elde ettiklerini Stefan Bogoridi'ye borçlu olduklarını belirtir. Bulgar meselesinde St. Bogoridi'nin rolü yazar T. Jeçev'in görüşlerine göre; bazen olumlu, bazen de olumsuzdur. (Olumlu yönü; memleketlilerine, yani Kotlen kasabasından gelenlere arka çıkmış ve İstanbul'da eğitim yapmaları için yardımcı olmuştur. Olumsuz yönü ise; Bulgar kilisesinin ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı ile pek ilgilenmemiştir).

Yazar, o dönemde İstanbul'da yayınlanan "Bulgarski knijitsi" (Bulgar Kitapçıları) dergisinde verilen bilgilere dayanarak Sultan Abdülmecid'in Bogoridi'ye uygun 'İmparatorluk müşaviri' görevi yarattığını ve Hatt-ı Hümayun'un prensiplerinin yürütülmesini sağlayan şûrada önemli kişilerden biri olduğunu ve İmparatorluğun hiyerarşisinde Hıristiyanların arasında en çok değer verilen bir zat olduğunu açıklamaktadır.

Stefan Bogoridi'nin yükselmesinde, yaptığı hizmetleri ile birlikte başka faktörlerin de rol oynadığı belirtilmektedir. Alt tabakalardan yükselmiş, akıllı ve kurnaz asilzade St. Bogoridi, sarayın ona verdiği önemi her zaman ve her yerde göstererek düşmanlarını bertaraf etmesini ve Osmanlı sarayında yerini korumasını bilmiştir.

Sultan Abdülmecid babasından bir adım daha ileri giderek 1851 tarihinde St. Bogoridi'nin, ünlü Rum asıllı Yanko Fotiyadi ile evlenen kızı Maria'nın düğününe katılır. İlerideki yıllarda Y. Fotiyadi Atina ve Roma'da Osmanlı elçisi olarak çalışır. Bu görevlerinden sonra Girit Adası'na genel vali olarak atanır.

¹⁷ A.y.

¹⁸ G. S. Rakovski- İsyancı yazar (1821-1867). İstanbul'da Yunanca eğitimi veren okuldan mezun olmuş, İstanbul'da çalışmış, Bulgar kilisesinin ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı için mücadele etmiştir.

¹⁹ Nayden Gerov- (1823-1900) Yeni Bulgar Edebiyatı yazarı, Rus vatandaşlığını da alarak Rus diplomatı olarak çalışmıştır.

Uzun yıllar dedikodulara neden olan bu düğün olayını T. Jeçev şöyle anlatır:

"Bogoridi'lerin Arnavutköy'deki yeni konağında Sultan Abdülmecit büyük bir heyecanla beklenir. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaktadır ve Sultanın böyle bir havada gelmesinin mümkün olamayacağı düşünülür. Ancak Sultan gelir ve büyük bir şatafatla karşılanır. Sultan Abdülmecit bütün odaları gezdikten sonra bir odada oturmaya karar verir ve kendisine çay ikram edilir. Bir müddet sonra da düğün töreni başlar. Sultan için bir taht hazırlanır, ancak kendisi bunu kabul etmeyerek; "'Törende ayakta durmak gerekir' demiştir. Gençler Sultana takdim edilirken, önünde diz çökmeleri gerektiğini işaret eder. Sultan, Hıristiyanlara ait bu düğün törenini sonuna kadar izler ve çok demokratik davranışlar sergiler, (Doğu geleneklerine ait saygı gösterilerine izin vermez.)"²⁰.

Metropolit Vasiliy'in yazılarında ise: "Bu olaydan sonra Bogoridi'lerin konağının kapısında 'Sevdiğimi böyle sayarım. -Sultan Abdülmecit' yazısının bulunduğunu, oturduğu odanın ise kapatılarak içeriye kimsenin alınmadığı"²¹ ifade edilir.

Sinan Kuneralp de yazısında bu düğün töreni hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Abdülmecid'in 1851'de Beyin küçük kızının nikâh merasiminde hazır bulunması, Padişahın da Bogoridi'yi ne kadar takdir ettiğine delildir. Zira bu münasebetle bir Osmanlı padişahı ilk defa olarak bir Hıristiyan âyinine hazır bulunmuş ve âyini müteakip kabul resminde, yine ilk defa olarak kendi mutfağında değil de diğer misafirler için hazırlanmış yemeklerden yemişti"²².

Daha önce de Stefan Bogoridi'nin büyük nüfuzunun sadece hizmetlerinden olmadığını, başka nedenlerden de kaynaklandığını belirtmiştik. Önemli nedenlerden; St. Bogoridi'nin ünlü Rum asıllı bir ailenin kızı ile evlenmesidir. Kayınpederi, Valide Sultan'ın bankeridir. St. Bogoridi de kızlarını ve oğullarını, Rusya, Yunanistan ve Romanya'nın asilzadeleri ile evlendirerek akrabalık kurmuştur. Sadece ilk oğlu Yanko Viyana'da evlenmeden önce vefat etmiştir. İkinci oğlu Nikola uzun zaman Moldova'yi idare eder ve

²⁰ T. Jeçev, *a.g.e.*, s. 50.

²¹ *A.g.e.*, s. 54. M. Arnaudov'un *Ilarion Makariopolski*, Sofya, 1925. Eserinden alıntı.

²² S. Kuneralp, *Bir Osmanlı Diplomatı Kostaki Musurus Paşa*, Belleten, C.: XXXIV, s. 426-427.

orada, en zengin çiftlik sahibi Konstantin Konaki'nin tek kızı ile evlenir. Kaynıpederinin soyadını da alarak Nikolaki Konaki-Bogoridi olur. Üçüncü oğlu Aleksandır Bogoridi (Aleko paşa)²³ öğrenimini Paris'te yaptıktan sonra Osmanlı Devleti'nin hizmetine girer.

Stefan Bogoridi 4 kızına da başarılı evlilik yaptırır: Smaragda, knez Mihail Strudza (onların kızı ise İstanbul büyükelçiliğinde kançılar knez Gorçakov'un oğlu) ile evlenir, kızı Ana Muzurus Paşa'nın eşi olur. Harikanya adındaki kızı ise ünlü Moldova boyarı ile evlenir. St. Bogoridi çocuklarını başarılı bir şekilde yerleştirerek kendi yerini de daha çok sağlamlaştırır.

Yazar T. Jecev'e göre; St. Bogoridi, İmparatorluk görevinde bulunan, görevine ve Osmanlı politikasına sadık kalan bir kişidir. Bulgaristan'ın milli ve sosyal durumu ile ilgilenmemiş, oradan, özellikle de memleketi olan Kotel'den gelenlere yardımcı olmuştur. O, sadece "geçmiş zamanların bir Bulgarıdır. Vatanına, kentine, soyuna sadece doğal bağlarla bağlıdır"²⁴.

Stefan Bogoridi bir Osmanlı diplomatı olarak çekingen de davranırsa, Bulgar meselesinde soydaşlarına yardımcı olur. Özellikle de kendisinde, yaşlanmanın verdiği bir duyguyla anılara, çocukluk yıllarına, o yıllarda bulunduğu anadiline dönüş sezilir.

İstanbul'da yaşayan Bulgarlar, İmparatorlukta ayrı bir halk olarak tanınmak için bağımsız bir kiliselerinin olması gerektiğini düşünürler ve St. Bogoridi'den bu hususta yardım isterler.

Bulgar tarihçileri, St. Bogoridi'nin Bulgar meselesinin çözümündeki hizmetlerini; vatanına ve soyuna yaptığı en büyük hizmet olarak kabul ederler. St. Bogoridi, İstanbul'daki Bulgar kolonisi için Bulgar kilisesinin açılmasını ve âyinlerin Bulgar ruhanileri tarafından anadilinde yapılması için Sultan Abdülmecid'e 1848 yılında mektup yazarak müsaade ister. Sultan tarafından verilen izinden sonra Haliç'teki konağını kilise olarak kullanıma açar. (Bogoridi yeni sarayını İstanbul aristokrasisinin yaşadığı Arnavutköy'de, Boğaz sahilinde inşaa ettirir). Bulgar kolonisi büyük bir minnettarlıkla hediye kabul eder ve "Sveti Stefan" (Aziz Stefan) adını verir. 1850-1851 yıllarında konağın bahçesine küçük bir kilise ve manastır inşaa edilir. Böylece;

²³ Aleko Paşa- (Sisam adası 1823-1910). Vezir rütbesiyle Viyana büyükelçiliği yapmış (1877). Berlin Antlaşması hükümleri uyarınca kurulan Doğu Rumeli vilâyetine genel vali olarak atanmıştır. (1879-1884).

²⁴ T. Jecev., a.g.e., s. 54.

St. Bogoridi maddî ve manevî yardım yaparak Bulgar kilisesinin bağımsızlığı için büyük hizmette bulunmuştur. Ancak, bu hizmetinden sonra Abdülmecid'in reformlarına ve Bulgar kilisesinin faaliyetlerine rahatsızlığı nedeniyle katılamamıştır. 1856 yılında böbrek rahatsızlığı nedeniyle Paris'e tedaviye gider ve İstanbul'a dönebilecek kadar kendisinde güç bulur. 1 Ağustos 1859 yılında Arnavutköy'de ölür.

KAYNAKÇA

- İstoriya na Bılgarskata literatura (Bulgar Edebiyat Tarihi)*, C: II, Sofya, 1966.
- JEÇEV TONÇO, *Bılgarskiyat Velikden ili Strastite Bılgarski (Bulgar Paskalyası veya Bulgarların Tutkuları)*, "Narodna Mladej", Sofya, 1980.
- KARAL, ENVER ZİYA, *Osmanlı Tarihi*, C: V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983.
- KUNERALP, SİNAN, *Bir Osmanlı Diplomatı Kostaki Musurus Paşa*, Belleten, C: XXXIV, s. 426-427.
- ŞENTÜRK, HÜDAİ, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.